

1 A propòsit d'*Els parlars valencians*

Josep V. Font

Els parlars valencians

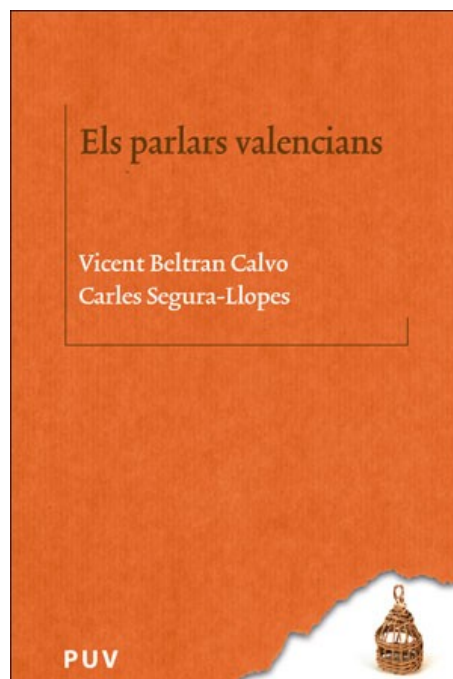
Vicent Beltran Calvo

Carles Segura-Llopes

[Publicacions de la Universitat de València](#), 2017

396 pàgines

24,00 euros

Dimarts 13 de febrer, vaig assistir a la presentació del llibre *Els parlars valencians*, a la Universitat Jaume I de Castelló. Els autors, Vicent Beltran i Carles Segura, anaren desgranant les característiques de l'obra, ara l'un ara l'altre, en una alternança que donava més amenitat a una exposició alhora rigorosa i apassionada. Després vaig comprar el llibre i, a casa, m'hi vaig capbussar.

La primera qüestió que ens podríem posar és el perquè del títol: per què *Els parlars valencians* i no *El valencià*, per exemple. Els autors no s'amaguen amb subterfugis i encaren la qüestió des de les primeres pàgines. *Valencià* és, sens dubte, el nom que donen els parlants a l'idioma propi, independentment de la seua varietat, i *valencià* és també el nom que li dóna l'Estatut d'Autonomia. Però, des del punt de vista dialectològic, en el català occidental s'hi distingeixen tres grans blocs, no homogenis, que es dilueixen successivament l'un en l'altre –nord-occidental, tortosí i valencià–, i una quarta part del territori catalanoparlant valencià (cinc comarques incompletes) s'inclou en el tortosí. El títol del llibre, doncs, defuig la contradicció, alhora que homenatja *Els parlars catalans* de Joan Veny, obra i autor de referència obligada. Això no obstant, el llibre no renuncia en cap moment a la denominació popular i oficial de la llengua, com no evita mai d'explicitar-ne, des de la primera frase fins a la darrera, la catalanitat i la unitat bàsica. Vegem, si no, aquesta afirmació, extreta de la primera pàgina de la introducció: “Els fenòmens lingüístics no es frenen en la divisió política de les comunitats autònomes o els estats. [...] Així serà com conclourem que el *valencià* és una denominació que no es fonamenta en cap tret lingüístic. No hi

ha cap paraula, cap so, cap morfema o cap construcció que siguem només valencians i que alhora abracem tot el valencià.”

L'obra és extraordinàriament ambiciosa. A més d'un buidatge exhaustiu, fins allà on això és possible, dels treballs publicats, els autors han fet enquestes en més de dues-centes cinquanta localitats valencianes repartides per tot el territori. Els requisits per als enquestats no eren fàcils de complir: ser major de setanta anys i tindre els quatre avis valencianoparlants de la mateixa localitat. El resultat, ho avance ja, és altament satisfactori; deixant de banda la modèstia, m'he erigit en examinador i m'he entretingut a comprovar cas per cas les característiques dels llocs que conec: les han encertades totes.

La primera part del llibre comença amb una passada “a vista d'ocell” sobre el territori, de nord a sud, comentant lleugerament alguns trets lingüístics valencians i els canvis graduals que s'hi observen. Després dóna una visió històrica del valencià, les seues denominacions (*romanç, català, valencià*), les característiques que ja s'entreveuen en el valencià antic, l'aparició de divergències dialectals en la llengua, els parlars “de frontera” (tant els valencians més influïts per castellans, aragonesos o murcians com els casos contraris), les aportacions puntuals i quasi anecdòtiques d'altres llengües en àmbits reduïts (gal·licismes d'emigrants a Algèria, anglicismes de la construcció, mots genovesos de l'Illa Plana...), la relació amb l'estàndard, etc.

A partir d'ací, els autors entren a fons en els detalls. En la segona part, divideixen el territori en cinc grans blocs i en descriuen les característiques. Els blocs són tortosí, septentrional, central, meridional (dins el qual se subdivideix el mallorquí) i alacantí. En cada bloc s'expliquen els trets fonètics, morfològics i lèxics que l'identifiquen i, com que aquests conjunts no són uniformes, es detallen totes les “desviacions” d'aquest hipotètic model.

Finalment, la tercera part és una descripció dels parlars valencians, també destriant la fonètica, la morfosintaxi i el lèxic.

El llibre acaba amb un annex esplèndid: 57 mapes que mostren, amb claredat meridiana, que se sol dir, l'àrea de distribució de les variants més significatives.

Fins ací una mera descripció del contingut. Però l'obra suscita abundants qüestions que convé abordar amb calma; com que l'espai és limitat, només tractaré les que més em preocupen, amb què, en certa manera, faré allò que sempre he dit als alumnes que no s'ha de fer: prendré el text com a pretext.

La primera és la unitat indiscutible del català, però, havent-la comentada més amunt, ara podem obviar-la. Tan sols reproduiré un fragment de les conclusions

(p. 319): “A grans trets, tot allò que en general s’ha considerat representatiu, exclusiu o propi del valencià, o bé ocupa només una part del territori, o bé s’és-tén amb major o menor fortuna cap al nord, més enllà del Sénia, o devers la banda insular. Paral·lelament, un bon feix de característiques que s’han considerat com a pròpies de la resta de parlars catalans, presenten una continuïtat geogràfica a les comarques septentrionals valencianes i ben sovint reapareixen més cap al sud i, fins i tot, algunes d’elles prenen volada a l’extrem meridional de la llengua.”

La segona qüestió és sobre la pretensió del llibre. Amb el requisit tan exigent que comentàvem adés (majors de setanta anys, etcètera) es pretén assegurar una certa “genuïtat”, com una major immunitat a la contaminació. No ho qüestione, supose que s’ha de fer així i ho done per bo. Però és important de recordar que qualsevol valencià de setanta anys, per més generacions catalanoparlants que l’hagen precedit, està alfabetitzat només en castellà, llegeix premsa només en castellà i escolta la ràdio i veu la televisió només en castellà. Més encara: si passa àmpliament dels setanta és probable que cada dia reba l’assistència d’una sud-americana o una romanesa, amb les quals parlarà, evidentment, en castellà. El resultat d’aquesta enquesta serà, si es treballa bé (i estic convençut que és el cas present), una aproximació al valencià de fa quaranta, cinquanta o seixanta anys, allò que podríem anomenar “valencià tradicional”, però no al valencià “real” de l’actualitat. Tampoc al valencià “real” de les persones enquestades. Intentaré expressar-me més clarament amb exemples. Els enquestats del meu poble, la Vall d’Uixó, diuen que portar algú al muscle és portar-lo “a la jaganta”. Així és com ho vaig aprendre jo també; per tant, res a objectar, si no fóra que fa més de vint anys que no he sentit a ningú dir espontàniament aquesta expressió; a hores d’ara, estic segur que els mateixos informants dirien més prompte “a hombros”. Anàlogament, quan designen el fruit com “meló d’Alger” no hi puc estar més d’acord, però vaig al mercat i observe, fa anys, que poques vegades, compradors i venedors, joves i vells, diuen altra cosa que “sandía”. Quan demanes a l’enquestat que diga el nom d’un objecte “en valencià”, s’obliga a recordar com ho deia abans, perquè al present, i sense ser-ne conscient, probablement ho diu d’una altra manera. Una cosa semblant ocorre amb el gall dindi. Com observen agudament els autors del llibre, els meus veïns vells, quan veuen l’animal sencer, amb plomes i tot, en diuen generalment “tito” i reserven la forma “titot” per a la fraseologia, però la carn la compren de “pavo”. I quants anys fa que no veuen un “tito” sencer, amb plomes?

Ací crec que vénen a tomb dos exemples personals. A l’ebenisteria de mon pare vaig aprendre el nom valencià de moltíssimes coses que els ebenistes i els

fusters d'ara solen dir en castellà. Els mateixos ebenistes que deien “vernís” i “envernissar” (d'ells ho vaig aprendre jo!) ara, per a sorpresa meua, sempre diuen “barnís” i “barnissar”. El segon exemple és que, de xiquets, ma mare ens insistia que això de “espatarrar” era de molt mal gust, es deia “escarramar”. Passats molts anys, durant una de les infinites discussions lingüístiques a què som tan aficionats els valencians, vaig demanar el veredict de ma mare com a argument d'autoritat: “Mare, com es diu seure amb les cames obertes?” “Espatarrar-se”, em va dir.

El dialectòleg cerca la diferència i obvia les coincidències, de manera que una obra com la que comentem podria crear la sensació que això del valencià és un desgavell, que no hi ha manera d'entendre's amb tanta diversitat. Per exemple, si llegim (p. 44) que un dels trets valencians que ja s'observen al segle XV és l'“obertura de la e àtona provinent sobretot d'una e oberta: *llançol, tarròs, Micalet, Viçantet, etc.*”, podem passar per alt que aquests exemples són quasi tots els que presenten el fenomen, ja que l'habitual és tancar la e: *verd, mel, pèl, cel, peu* i *preu*, per dir-ne uns pocs, fan *verdor, melós, pelut, celestial, peuet* i *preuar*, respectivament, i no *vardor, malós, etc.* Beltran i Segura ja van advertir ben oportunament en la presentació de Castelló que el vuitanta o noranta per cent de les característiques lingüístiques són comunes a tots els parlars valencians, per això tothom diu ulls, nas, boca, cara, mans, dits, peus, etc. Al llibre també ho remarquen, perquè no fer-ho podria dur el lector a confusió. Per això, després de confessar-me un apassionat de la dialectologia, em demane fins a quin punt són oportunes les hores que els nostres alumnes de secundària destinen a aprendre els dialectes catalans. A mi, ni a l'escola ni a l'institut no em van ensenyar mai que el castellà tingués dialectes dignes de ser ensenyats: els meus professors anaven per la unitat, que és el que interessava, i em recordaven tothora que aquell idioma el parlaven tants i tants milions de persones.

I acabem d'entrar en la darrera qüestió que volia comentar: els dialectes i l'estàndard. És un tema ben present en les planes del llibre. Hom diu a la introducció (p. 14): “Amb aquest treball també volem participar en l'establiment i consolidació de la varietat estàndard del català al País Valencià. Una societat moderna exigeix comptar amb un model de llengua estàndard adequat per a desplegar-se com cal.” I, més avant (p. 84): “Sovint s'ha esgrimit que un model estàndard polimorf que accepte determinades formes habituals en els grans dialectes del català pot afavorir la identificació del parlant amb aquest model i fomentar l'ús i l'acceptació del català formal. Alhora, com a arma de doble tall, pot convertir-se en un obstacle per a la unitat de la llengua. El debat és antic i encara té plena vigència; i potser aquest estat perpetu de discussió no ajuda gaire a resoldre'l. I

no oblidem pas que la problemàtica central no es troba en aquest debat, sinó en la imperiosa urgència d'augmentar l'ús de la llengua.”

Quina és la proposta concreta dels autors? “Fets, no paraules”, exigeix el refrany, i els autors responen amb fets, amb un valencià elegant que lliga el present amb el passat i que és alhora un català correctíssim.

Com a resum i conclusió, no repetiré els nombrosos elogis que han rebut, en articles de premsa i blogs, aquestes 395 pàgines ben farcides d'informació: els subscriu un per un i considere ben esmerçats els 24 euros que costa el llibre.

2 Una bona guia per a la nova normativa

Albert Pla Nualart

Ara, 05/01/2018

https://llegim.ara.cat/opinio/bona-guia-nova-normativa_0_1937806230.html

Mentre esperem que l'IEC publiqui aquest 2018 una *Gramàtica essencial* que faci més digerible la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), els que voldríeu clavar queixalada a la GIEC i no sabeu com fer-ho disposeu des del juliol, en [versió paper](#) i [digital](#), de *La nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Guia pràctica* de Jordi Ginebra (Publicacions URV).

Ginebra –un gran especialista en l'obra de Fabra– no parla en nom de l'IEC ni el representa i potser per això és capaç d'explicar de manera clara i directa què canvia en la nova norma (incloent-hi la nova ortografia) respecte a l'antiga, i què continua igual, malgrat que s'esperaven canvis. L'esforç de síntesi és notable: 1.600 pàgines es condensen en 118. Ara bé, no voldria enganyar el lector: demanen una certa base lingüística. És un nivell divulgatiu més apte per als iniciats que per als totalment neòfits.

Com que vol ser pràctica –i no pas polèmica–, la guia opta per no fer una avaluació crítica de la GIEC. No és fàcil per a Ginebra, que en l'intent de fer més ordenat i simple el que és confús i complex no pot evitar evidenciar inconsistències terminològiques de la nova gramàtica (per exemple, la desconcertant polisèmia de l'expressió “registres més formals”). Però la guia va més enllà en l'intent de simplificar. Amb un reduccionisme que no és clar que la GIEC comparteixi, considera que tot el que no és formal no és estàndard i que la normativa només pot tenir com a objecte l'estàndard (els registres formals). Per tant, i “per comoditat expositiva”, qualifica de *correcte* o *incorrecte* tot el que la GIEC